

WYMAGANIA EDUKACYJNE Z GEOGRAFII W KLASACH 1 – 3 LICEUM - POZIOM PODSTAWOWY

Pomoce dydaktyczne:	
Klasa 1	Podręcznik: Oblicza geografii – zakres podstawowy R. Malarz, M. Więckowski, Wyd. Nowa Era + karty pracy Atlas: Polska, kontynenty, świat, Wyd. Nowa Era
Klasa 2	Podręcznik: Oblicza geografii 2 – zakres podstawowy T.Rachwał, R. Uliszak, K. Wiedermann, P. Kroh, Wyd. Nowa Era + karty pracy Atlas: Polska, kontynenty, świat, Wyd. Nowa Era
Klasa 3	Podręcznik: Oblicza geografii 3 – zakres podstawowy C. Adamiak, A. Dubownik, M. Świtoniak, M.Nowak, B. Szyda Wyd. Nowa Era + karty pracy Atlas: Polska, kontynenty, świat, Wyd. Nowa Era

1. Podstawy prawne oceniania

- a. Ustawa o systemie oświaty, Rozdział 2: Ocenianie , klasyfikowanie i promowanie uczniów w szkołach publicznych
- b. Ustawa Prawo Oświatowe
- c. Rozporządzenie MEN z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobów oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (szkoły ponadgimnazjalne obowiązują do 2023r.).
- d. Rozporządzenie MEN z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania , klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych, (uczniowie branżowej szkoły I stopnia - absolwenci gimnazjum, którzy rozpoczęli 2017/2018 i 2018/2019 oraz uczniów dotychczasowych szkół policealnych oraz słuchaczy szkół policealnych dla dorosłych, czyli uczniów, którzy rozpoczęli kształcenie przed rokiem szkolnym 2019/2020.)
- e. Rozporządzenie MEN z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania , klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych
- f. Statut szkoły – Rozdział 12

2. Ocena osiągnięć edukacyjnych uczniów:

Art. 44 b, ust.3. (Ustawa o Systemie Oświaty)

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiedomości i umiejętności w stosunku do:

- wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego oraz wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania;
- wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania – w przypadku dodatkowych zajęć edukacyjnych.

3. Cele oceniania bieżącego:

- bieżące i systematyczne obserwowanie postępów ucznia w nauce;
- pobudzanie rozwoju umysłowego ucznia, jego uzdolnień i zainteresowania geografią;
- uświadomienie uczniowi stopnia opanowania wiadomości i umiejętności przewidzianych w podstawie programowej oraz ewentualnych braków w tym zakresie;
- wdrażanie ucznia do systematycznej pracy, samokontroli i samooceny;
- motywowanie ucznia do samodzielnej pracy i jej ukierunkowanie;
- semestralne i roczne podsumowanie wiadomości i umiejętności oraz określenie na tej podstawie stopnia opanowania przez ucznia materiału przewidzianego w danej klasie;
- dostarczanie rodzicom (prawnym opiekunom) informacji o postępach, trudnościach i specjalnych uzdolnieniach ucznia;
- korygowanie organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela.

Art. 44e.(Ustawa o Systemie Oświaty)

1. Uczeń w trakcie nauki w szkole otrzymuje oceny:

bieżące; klasyfikacyjne: śródroczne i roczne, końcowe.

2. Oceny są jawne dla ucznia i jego rodziców.

3. Nauczyciel uzasadnia ustaloną ocenę w sposób określony w statucie szkoły.

4. Przedmiot oceniania bieżącego

Przedmiotem oceniania z geografii są:

- znajomość i rozumienie treści geograficznych,
- opisywanie zjawisk, procesów i zależności zachodzących w środowisku geograficznym z użyciem terminologii stosowanej w naukach geograficznych,
- umiejętność czytania i interpretacji map (w atlasach, podręcznikach, czasopismach, publikacjach internetowych, itp.),
- celowe wykorzystywanie danych statystycznych w postaci zestawień tabelarycznych, wykresów, diagramów oraz schematów i fotografii, które mają posłużyć do prawidłowego oceniania, wnioskowania i prognozowania zmian zachodzących w środowisku,
- umiejętność dokonywania obserwacji, pomiarów i obliczeń, a także przygotowania, przeprowadzenia i opracowania wyników ankiet i wywiadów,
- celowe korzystanie z różnych źródeł wiedzy,
- systematyczność pracy przez cały rok, inicjatywa, rozwój własnych zdolności i zainteresowań,
- aktywność poznawcza i samodzielność ucznia, kreatywność,
- umiejętność współdziałania w grupie,
- udział w konkursach przedmiotowych i olimpiadach,
- postawa ucznia.

5. Formy aktywności podlegające ocenie z geografii:

- sprawdziany pisemne (godzinne lub dwugodzinne prace klasowe);
- sprawdziany z mapy (zgodnie z planem dla klasy na dany rok szkolny,
- kartkówki obejmujące materiał z trzech ostatnich lekcji przeznaczonych na realizację materiału;
- karty pracy lub zeszyty ćwiczeń;
- prace domowe (pisemne lub praktyczne);
- prace dodatkowe;
- przygotowanie do lekcji;
- aktywność na lekcji, w tym praca indywidualna i praca w grupach;
- stosunek do przedmiotu;
- udział i osiągnięcia w konkursach przedmiotowych lub w olimpiadzie geograficznej;
- udział i osiągnięcia w konkursach wewnętrznych.

6. Sposoby sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów.

Formy bieżącego sprawdzania postępów ucznia.

Forma	Zakres treści	Częstotliwość	Zasady
sprawdziany pisemne (trwające 30 min lub dłużej)	jeden dział lub połowa obszernego działu	minimum raz w półroczu	Zapowiadane przynajmniej z tygodniowym wyprzedzeniem, adnotacja w e – dzienniku, w miarę możliwości poprzedzone lekcją powtórzeniową, na której nauczyciel informuje uczniów o narzędziach sprawdzających, termin oddania ocenionych prac – 2 tygodnie.
kartkówki (trwające do 20 min)	zagadnienia z trzech ostatnich tematów, lub zagadnień podanych przez nauczyciela	minimum 2 w półroczu	Zapowiedziane z wyprzedzeniem – ustnie lub przez e-dziennik; na lekcji poprzedzającej kartkówkę. Termin oddania ocenionych prac – 1 tydzień.
odpowiedzi ustne	dana partia materiału - maksymalnie 3 ostatnie lekcje		bez zapowiedzi
prace domowe	prace badawcze, np.: prowadzenie doświadczeń, wykonywanie modeli prace dodatkowe, np.: wykonywanie plakatów, planszy, pomocy dydaktycznych materiał nauczania z bieżącej lekcji lub przygotowanie materiału dotyczącego nowego tematu		Ocenię mogą podlegać wszystkie prace bądź wybiórczo kilka prac.
praca na lekcji/ zajęcia terenowe (indywidualna lub zespołowa)	bieżący materiał nauczania		Ocenię podlegają: zdobyta na lekcji wiedza oraz umiejętności określone w podstawie programowej przedmiotu.
znajomość mapy	lista obiektów geograficznych podanych przez nauczyciela		Zapowiedziane przynajmniej z tygodniowym wyprzedzeniem (adnotacja w e –dzienniku).

7. Pozostałe ustalenia dotyczące sposobów sprawdzania postępów ucznia.

Sprawdziany pisemne:

- Sprawdziany pisemne są obowiązkowe.
- Uczeń, który nie zgłosił się na sprawdzian z przyczyn usprawiedliwionych, musi przystąpić do niego w ciągu dwóch tygodni od daty powrotu do szkoły w terminie uzgodnionym z nauczycielem.
- W przypadku nieobecności nieusprawiedliwionej lub gdy uczeń unika wyznaczenia terminu, nauczyciel ma prawo zobowiązać go do napisania sprawdzianu w terminie przez siebie wyznaczonym, bez wcześniejszego poinformowania ucznia.
- Uczeń ma prawo do poprawy oceny niedostatecznej z pracy kontrolnej jednogodzinnej w ciągu dwóch tygodni od dnia otrzymania oficjalnej informacji o uzyskanej ocenie.

Sposób oceniania prac pisemnych:

Oceny prac pisemnych dokonuje się zgodnie z podaną niżej skalą procentową.

0% - 38 %	- ocena niedostateczna (1)
39% - 40 %	- ocena + niedostateczna (+1)
41% -42 %	- ocena – dopuszczający (-2)
43%- 47 %	- ocena dopuszczający (2)
48% - 50 %	- ocena + dopuszczający (+2)
51% - 55%	- ocena – dostateczny (-3)
56%- 65 %	- ocena dostateczny (3)
66%-73 %	- ocena + dostateczny (+3)
74% - 75%	- ocena – dobry (-4)
76% - 85%	- ocena dobry (4)
86% -88%	- ocena + dobry (+4)
89% - 90%	- ocena - bardzo dobry (-5)
91%-95%	- ocena bardzo dobry (5)
96% - 97%	- ocena + bardzo dobry (+5)
98%-100%	- ocena celujący

Nieprzygotowanie do zajęć:

Uczeń ma prawo:

- raz - przy jednej lub dwóch godzinach przedmiotu tygodniowo, dwa razy - przy więcej niż dwóch godzinach tygodniowo w semestrze zgłosić z przedmiotu brak przygotowania bez podania powodu;
- w innych sytuacjach decyzja zależy od nauczyciela z tym, że w przypadku przerwy spowodowanej uzasadnioną nieobecnością powyżej trzech dni, nie należy odnotowywać nieprzygotowania, jeśli nieobecność została usprawiedliwiona przez wychowawcę – nauczyciel ma obowiązek uznać nieprzygotowanie, a uczeń w terminie uzgodnionym z uczącym winien uzupełnić zaległości;
- zasady zgłaszania przez ucznia braku przygotowania dotyczą również kartkówek;
- swoje nieprzygotowanie uczeń zgłasza przed każdą lekcją;
- nieprzygotowanie nie zwalnia ucznia z aktywności na lekcji;
- brak podręcznika (1 na dwoje uczniów) lub innych koniecznych materiałów (np. atlasu, kart pracy) uniemożliwiający pracę na lekcji jest równoznaczne z nieprzygotowaniem ucznia do zajęć.

Znajomość mapy:

Każdy uczeń jest zobowiązany zaliczyć w formie ustnej lub pisemnej opanowanie znajomości mapy z obiektów geograficznych podanych przez nauczyciela na początku roku szkolnego.

Prace domowe:

- zeszyty ćwiczeń i karty pracy: zadania w zeszytach ćwiczeń lub na kartach pracy powinny być wykonywane przez ucznia samodzielnie, systematycznie, na lub po każdej jednostce lekcyjnej - uczeń ma obowiązek posiadania na lekcji karty pracy z poprzedniej lekcji;
- mogą być wykonane w różnej formie (praca pisemna, wykonanie modelu, przygotowanie prezentacji, wykonanie plakatu, zorganizowanie konkursu, przygotowanie imprezy geograficznej, itp.)
- prace są sprawdzane i oceniane na bieżąco - ocena prac jest wyrażona w formie stopni szkolnych;
- brak zadania domowego będzie odnotowane w e dzienniku znakiem bz.

Aktywność na lekcji, stosunek do przedmiotu:

- nauczyciel obserwuje pracę, zaangażowanie i postawę ucznia w ciągu całego roku szkolnego;
- za aktywną postawę uczeń może otrzymać ocenę wyrażoną stopniem szkolnym lub w postaci „+” - właściwy stosunek do przedmiotu (przygotowanie do lekcji, aktywność na lekcji, wykonywanie poleceń nauczyciela lub niewłaściwy stosunek do przedmiotu (nie wykonywanie poleceń nauczyciela, niewywiązywanie się z obowiązków szkolnych).

8. Wymagania edukacyjne a stopnie szkolne.

Ocenę celującą z geografii otrzymuje uczeń, który:

- 1) potrafi samodzielnie odczytać i zinterpretować wiadomości z mapy;
- 2) bezbłędnie rozwiązuje podane zadanie dydaktyczne posługując się pełnym językiem geograficznym;
- 3) porównuje zjawiska i fakty geograficzne;
- 4) klasyfikuje zjawiska i fakty geograficzne;
- 5) wykrywa zawiązki i zależności istniejące między elementami środowiska geograficznego oraz między środowiskiem geograficznym a działalnością człowieka;
- 6) ocenia fakty i zjawiska geograficzne podając pełną argumentację;
- 7) potrafi dowieść słuszności swoich poglądów;
- 8) potrafi tworzyć syntezę geograficzną w oparciu o różne źródła;
- 9) potrafi interpretować informacje uzyskane ze środków masowego przekazu;
- 10) potrafi objaśniać zjawiska i fakty geograficzne za pomocą schematycznych rysunków;
- 11) wzorowo prowadzi dokumentację swojej pracy;
- 12) uzyskał tytuł laureata lub finalisty olimpiady geograficznej;
- 13) uzyskał określony regulaminem wynik w konkursach wewnątrzszkolnych organizowanych w danym roku szkolnym.

Ocenę bardzo dobrą z geografii otrzymuje uczeń, który:

- 1) potrafi bezbłędnie rozwiązywać zadania dydaktyczne posługując się źródłami wiedzy (atlas, źródła statystyczne, literatura geograficzna);
- 2) potrafi uzasadnić wzajemne zależności istniejące między podanymi elementami środowiska geograficznego;
- 3) potrafi zgromadzić i posegregować wiadomości zdobyte z różnych źródeł;
- 4) potrafi rozpoznać i ocenić zjawiska użyteczne oraz szkodliwe dla środowiska i życia człowieka;
- 5) systematycznie i estetycznie prowadzi dokumentację swojej pracy.

Ocenę dobrą z geografii otrzymuje uczeń, który:

- 1) potrafi z grupy informacji wybrać te, które dotyczą faktów lub zjawisk geograficznych;
- 2) wyróżnia przewodnie cechy danego zjawiska lub fakty geograficzne;
- 3) interpretuje własnymi słowami treść map, danych statystycznych, ilustracji, rysunków i schematów;
- 4) potrafi zmierzyć i zarejestrować proste obserwacje wynikające z treści geograficznych;
- 5) rozwiązuje samodzielnie zadania obliczeniowe z geografii;
- 6) bezbłędnie lokalizuje fakty i zjawiska geograficzne na mapach;
- 7) systematycznie i czytelnie prowadzi dokumentację swojej pracy.

Ocenę dostateczną z geografii otrzymuje uczeń, który:

- 1) zapamiętuje główne fakty i zjawiska geograficzne, które są podstawą zdobycia wiedzy;
- 2) definiuje podstawowe pojęcia geograficzne;
- 3) wskazuje podstawowe wiadomości z pamięci na mapie;
- 4) dostrzega pierwszoplanowe cechy zjawisk;
- 5) segreguje podane informacje.

Ocenę dopuszczającą z geografii otrzymuje uczeń, który:

- 1) potrafi przy pomocy nauczyciela zdefiniować, wyliczyć, wskazać na mapie, rozpoznać na ilustracji to, co stanowi podstawę wiedzy geograficznej określonej w podstawie programowej.

9. Warunki i tryb uzyskania oceny z przedmiotu wyższej niż przewidywana (Statut Szkoły & 32)

I. Uczeń ma prawo uzyskać wyższą niż przewidywana ocenę roczną z przedmiotów nauczania, (z wyjątkiem oceny celującej oraz pkt.4) za zgodą nauczyciela, przez zaliczenie wyznaczonych partii materiału (w formie ustalonej przez nauczyciela) lub przez egzamin podwyższający ocenę na następujących warunkach:

- 1) Uczeń – poprzez nauczyciela przedmiotu – składa podanie do Dyrektora Zespołu z prośbą o umożliwienie zdawania egzaminu podwyższającego ocenę;
- 2) Dyrektor Zespołu – biorąc pod uwagę opinię nauczyciela przedmiotu i warunki opisane w pkt.4 podejmuje decyzję;
- 3) W przypadku uznania – wyznacza uczniowi egzamin w formie pisemnej z zakresu materiału obejmującego dany rok nauki oraz powołuje komisję, w skład której wchodzi: dyrektor, nauczyciel uczący i drugi nauczyciel tego samego lub pokrewnego przedmiotu;
- 4) Egzamin układany jest na ocenę, o którą ubiega się uczeń. Egzamin ten jest zdany w przypadku uzyskania przynajmniej 85% liczby punktów;
- 5) Egzamin układa nauczyciel uczący, a następnie przekazuje go do weryfikacji drugiemu nauczycielowi wchodzącemu w skład komisji; nauczyciel weryfikujący własnoręcznym podpisem potwierdza zgodność egzaminu z wymaganiami edukacyjnymi;
- 6) Dyrektor zatwierdza pytania egzaminacyjne;
- 7) Czas trwania egzaminu określa powołana komisja;
- 8) Egzamin ocenia komisja i sporządza protokół.

II. W przypadku uzyskania z egzaminu oceny niższej niż przewidywana, uczeń otrzymuje ocenę ustaloną wcześniej przez nauczyciela.

III. Egzaminy podwyższające ocenę odbywają się po zakończonych zajęciach lekcyjnych.

IV. Uczeń nie ma prawa ubiegać się o podwyższenie rocznej oceny klasyfikacyjnej z przedmiotu, jeśli:

- 1) Opuścił bez usprawiedliwienia więcej niż dwie godziny z danego przedmiotu;
- 2) Nie pisał wszystkich sprawdzianów w pierwszym lub dodatkowym terminie;
- 3) Na bieżąco nie korzystał z możliwości poprawy ocen z prac pisemnych, odpowiedzi ustnych, zadań domowych.

Podstawa programowa przedmiotu geografia

III etap edukacyjny: 4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne.

I. Wiedza geograficzna.

1. Poznawanie terminologii geograficznej.
2. Zaznajomienie z różnorodnymi źródłami i metodami pozyskiwania informacji geograficznej.
3. Poznanie zróżnicowania środowiska geograficznego, głównych zjawisk i procesów geograficznych oraz ich uwarunkowań i konsekwencji.
4. Poznanie podstawowych relacji między elementami przestrzeni geograficznej (przyrodniczej, społeczno-gospodarczej i kulturowej) w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej.
5. Rozumienie prawidłowości w zakresie funkcjonowania środowiska geograficznego oraz wzajemnych zależności w systemie człowiek – przyroda.
6. Rozumienie zasad racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody i zachowania dziedzictwa kulturowego.
7. Integrowanie wiedzy przyrodniczej, społecznej, ekonomicznej i humanistycznej.

II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce.

1. Korzystanie z planów, map fizyczno-geograficznych i społeczno-gospodarczych, fotografii, zdjęć lotniczych i satelitarnych, rysunków, wykresów, diagramów, danych statystycznych, tekstów źródłowych, technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu zdobywania, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.
2. Interpretowanie treści różnych map.
3. Identyfikowanie relacji między poszczególnymi elementami środowiska geograficznego (przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego).
4. Ocenianie zjawisk i procesów politycznych, społeczno-kulturowych oraz gospodarczych zachodzących w Polsce i w różnych regionach świata.
5. Dostrzeganie problemów w środowisku geograficznym i proponowanie ich rozwiązań.
6. Prognozowanie przemian zachodzących w środowisku przyrodniczym i społeczno-gospodarczym.
7. Wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności geograficznych w życiu codziennym i zawodowym zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

III. Kształtowanie postaw.

1. Rozwijanie zainteresowań geograficznych, budzenie ciekawości świata.
2. Podejmowanie refleksji nad pięknem i harmonią świata przyrody, krajobrazów przyrodniczych i kulturowych oraz osiągnięciami cywilizacyjnymi ludzkości.
3. Rozumienie potrzeby racjonalnego gospodarowania w środowisku geograficznym zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz konieczności rekultywacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych.
4. Przyjmowanie postawy patriotycznej, wspólnotowej i obywatelskiej.
5. Kształtowanie więzi emocjonalnych z najbliższym otoczeniem, regionem oraz krajem ojczystym.
6. Rozwijanie poczucia odpowiedzialności za stan środowiska geograficznego, kształtowanie ładu

przestrzennego oraz przyszły rozwój społeczno-kulturowy i gospodarczy własnego regionu, Polski i świata.

7. Przełamywanie stereotypów i kształtowanie postaw solidarności, szacunku i empatii wobec Polaków oraz przedstawicieli innych narodów i społeczności.

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. Zakres podstawowy: klasy 1 – 3 Liceum.

Oblicza geografii - Część 1 - Zakres podstawowy (ostatni dział może być zrealizowany w klasie programowo wyższej)*

Wymagania na poszczególne oceny				
Konieczne (ocena dopuszczająca)	Podstawowe (ocena dostateczna)	Rozszerzające (ocena dobra)	Dopełniające (ocena bardzo dobra)	Wykraczające (ocena celująca)
2	3	4	5	6
Obraz Ziemi				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokonuje podziału nauk geograficznych na dyscypliny, • wymienia źródła informacji geograficznej, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>mapa, skala,</i> • wymienia elementy mapy, • wymienia rodzaje map, • omawia i czyta legendę mapy, • rozpoznaje rodzaje map w atlasie, • rozpoznaje i rozróżnia rodzaje skal, • opisuje na podstawie mapy turystycznej dowolny obszar. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje przedmiot i cele badań geograficznych, • wymienia źródła informacji potrzebne do charakterystyki własnego regionu, • wymienia funkcje GIS, • klasyfikuje mapy ze względu na skalę oraz ze względu na treść, • porównuje i szereguje skale, • wymienia najczęściej stosowane metody prezentowania informacji na mapach, • rozróżnia formy terenu na mapie na podstawie układu poziomic, • podaje przykłady zastosowania map topograficznych, • posługuje się mapą hipsometryczną, • odnajduje na mapie obiekty geograficzne przedstawione na fotografii. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa miejsce geografii wśród innych nauk, • omawia przydatność i możliwości wykorzystania źródeł informacji geograficznej, • interpretuje dane liczbowe przedstawione w tabelach, na wykresach i diagramach, • przedstawia przykłady zastosowania różnych rodzajów map, • stosuje różne rodzaje skal i je przekształca, • posługuje się skalą mapy do obliczania odległości w terenie, • rozróżnia ilościowe i jakościowe metody przedstawiania informacji geograficznej, • podaje przykłady zastosowania różnego rodzaju map, • wskazuje różnice w sposobie przedstawiania rzeźby terenu na mapach topograficznej i ogólnogeograficznej, • określa współrzędne geograficzne na mapie. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych, • wymienia przykłady informacji pozyskiwanych na podstawie obserwacji i pomiarów prowadzonych w terenie, • porównuje metody jakościowe i ilościowe prezentacji informacji geograficznej, • interpretuje zdjęcia satelitarne, • czyta i interpretuje treści różnych rodzajów map, • charakteryzuje działania systemu nawigacji satelitarnej GPS. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady praktycznego zastosowania geografii, • przedstawia możliwości wykorzystania różnych źródeł informacji geograficznych i ocenia ich przydatność, • omawia przykłady wykorzystania narzędzi GIS do analiz zróżnicowania przestrzennego środowiska geograficznego, • wykazuje przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do uzyskiwania informacji o środowisku geograficznym, • wyznacza współrzędne geograficzne z użyciem odbiornika GPS.

Wymagania na poszczególne oceny

Ziemia we wszechświecie

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • posługuje się terminami: <i>gwiazda, planeta, księżyc, planetoida, meteoroid, kometa</i>, • wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny, • wymienia kolejno nazwy planet Układu Słonecznego, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obiegowy, wysokość górowania Słońca, noc polarna, dzień polarny</i>, • podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi, • wymienia strefy oświetlenia Ziemi i wskazuje na mapie świata ich granice, • posługuje się terminami: <i>ruch obrotowy, czas uniwersalny, czas strefowy</i>, • wymienia cechy ruchu obrotowego. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje i porównuje planety Układu Słonecznego, w tym Ziemię, • podaje przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku, • podaje przyczyny zmian długości dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych, • wymienia skutki ruchu obrotowego Ziemi, • wymienia rodzaje czasów na Ziemi, • wyjaśnia, czym są czas uniwersalny i czas strefowy. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje ciała niebieskie: planety karłowate, księżyce, planetoidy, meteoroidy, komety, • rozpoznaje ciała niebieskie na zdjęciach i mapach kosmosu, • podaje cechy Ziemi odróżniające ją od innych planet Układu Słonecznego, • przedstawia następstwa ruchu obiegowego Ziemi, • opisuje poszczególne strefy oświetlenia Ziemi, • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi, • analizuje mapę stref czasowych na Ziemi. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia teorie pochodzenia i budowy wszechświata, • rozpoznaje wybrane gwiazdozbiory nieba północnego, • omawia powstawanie Układu Słonecznego, • porównuje cechy budowy planet grupy ziemskiej oraz planet olbrzymów, • wyjaśnia przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku, • przedstawia dowody na ruch obrotowy Ziemi, • podaje przykłady oddziaływania siły Coriolisa i jego skutki w środowisku przyrodniczym, • oblicza czas strefowy na podstawie mapy stref czasowych. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje odległości we wszechświecie i uzasadnia złożoność wszechświata, • wyjaśnia wpływ zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka, • wyjaśnia wpływ różnic czasu na życie i działalność człowieka.
--	--	---	---	---

Atmosfera

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza, • odczytuje z mapy klimatycznej temperaturę powietrza na Ziemi, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ciśnienie atmosferyczne, wyż baryczny, niż baryczny</i>, • odczytuje z mapy klimatycznej wartości ciśnienia atmosferycznego, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza, • opisuje na podstawie map rozkład temperatury powietrza na Ziemi w styczniu i w lipcu, • wskazuje na mapie obszary, w których zaznacza się wpływ prądów morskich i wysokości bezwzględnych na temperaturę powietrza, • opisuje na podstawie map rozkład ciśnienia 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje rozkład temperatury w lipcu i w styczniu na półkuli północnej i półkuli południowej, • oblicza średnią roczną temperaturę powietrza w danej stacji klimatycznej, • wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza, • wyjaśnia mechanizm powstawania 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi, • omawia na podstawie klimatogramu roczny przebieg temperatury powietrza we własnym regionie, • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ciśnienia atmosferycznego na Ziemi, • opisuje na podstawie schematu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje na podstawie schematu związek między szerokością geograficzną a rozkładem temperatury powietrza na Ziemi, • wyjaśnia mechanizm cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i wyższych szerokościach geograficznych, • podaje przyczyny występowania strefy podwyższonego i obniżonego
--	--	---	--	--

Wymagania na poszczególne oceny				
<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie ciśnienia atmosferycznego rozmieszczenie stałych wyżów barycznych i niżów barycznych na Ziemi, wyjaśnia znaczenie terminu <i>kondensacja pary wodnej</i>, wymienia przyczyny występowania opadów na Ziemi, wymienia i wskazuje na mapie obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów na Ziemi, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pogoda, prognoza pogody</i>, wymienia elementy pogody, ustala warunki pogodowe na podstawie mapy synoptycznej, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>klimat, strefa klimatyczna</i>, wskazuje na mapie strefy klimatyczne na Ziemi, opisuje na podstawie map tematycznych dowolną strefę klimatyczną na Ziemi. 	<p>atmosferycznego na Ziemi w styczniu i w lipcu,</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny ruchu powietrza, wskazuje na mapie obszary objęte cyrkulacją pasatową, wymienia czynniki wpływające na rozkład opadów atmosferycznych, opisuje na podstawie mapy zróżnicowanie opadów na Ziemi, wymienia sposoby pozyskiwania danych meteorologicznych, charakteryzuje pogodę panującą na wybranym obszarze na podstawie mapy synoptycznej, podaje różnicę między pogodą a klimatem. 	<p>układów barycznych na podstawie schematu,</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia warunki niezbędne do powstania opadu atmosferycznego, wyjaśnia na podstawie map tematycznych wpływ prądów morskich na wielkość opadów atmosferycznych na Ziemi, podaje przykłady obszarów, na których występują zmienne warunki pogodowe w ciągu całego roku, porównuje uproszczoną mapę pogody z mapą synoptyczną, omawia czynniki klimatotwórcze, opisuje na podstawie klimatogramów i mapy stref klimatycznych typy klimatów, wykazuje różnicę między klimatem morskim i kontynentalnym. 	<p>globalną cyrkulację atmosfery,</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie klimatogramu rozkład opadów atmosferycznych w ciągu roku we własnym regionie, przedstawia na podstawie mapy synoptycznej i zdjęć satelitarnych prognozę pogody dla danego obszaru, uzasadnia znaczenie prognozowania pogody w działalności człowieka na podstawie dostępnych źródeł informacji, charakteryzuje i porównuje strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi oraz uzasadnia ich zasięgi, opisuje cechy klimatu lokalnego w miejscu zamieszkania. 	<p>ciśnienia na kuli ziemskiej,</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny występowania dużych sum opadów atmosferycznych w strefie klimatów równikowych, omawia na przykładach dynamikę zmian zachodzących w atmosferze, wyjaśnia ich przyczyny oraz ukazuje ich skutki, wyjaśnia, na czym polega strefowość i astrefowość klimatów na Ziemi, wyjaśnia wpływ lokalnych czynników na klimat wybranych regionów.
Hydrosfera				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu <i>hydrosfera</i>, podaje charakterystyczne cechy hydrosfery, przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata, wskazuje na mapie wybrane morza i zatoki oraz podaje ich nazwy, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje cechy fizykochemiczne wód morskich, wyjaśnia, czym są prądy morskie, przedstawia rozkład prądów morskich na świecie na podstawie mapy, opisuje na podstawie schematu system rzeczny wraz z dorzeczem, charakteryzuje na podstawie mapy sieć rzeczna na poszczególnych kontynentach, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje rodzaje i wielkość zasobów wodnych na Ziemi, podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód morskich, omawia problem zanieczyszczenia wód morskich, uzasadnia zależność gęstości sieci rzecznej na Ziemi od warunków klimatycznych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje rodzaj i wielkość zasobów we własnym regionie, objaśnia mechanizm powstawania i układ powierzchniowych prądów morskich, omawia na wybranym przykładzie ze świata znaczenie przyrodnicze i gospodarcze wielkich rzek, wyjaśnia przyczyny występowania 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi, omawia wpływ prądów morskich na życie i gospodarkę człowieka, przedstawia podstawowy podział jezior ze względu na genezę misy jeziornej, omawia wpływ zanikania pokrywy

Wymagania na poszczególne oceny				
<ul style="list-style-type: none"> • odczytuje z mapy zasolenie powierzchniowej warstwy wód oceanicznych, • wymienia rodzaje prądów morskich, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rzeka, dorzecze, system rzeczny, zlewisko</i>, • wymienia rodzaje rzek, • wskazuje na mapie świata przykładowe rzeki główne, systemy rzeczne i zlewiska, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, lądolód, granica wiecznego śniegu</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnicę między lodowcem górskim i lądolodem, • wymienia części składowe lodowca górskiego, • wskazuje na mapie świata obszary występowania lodowców górskich i lądolodów. 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia sposoby zasilania najdłuższych rzek Europy, Azji, Afryki i Ameryki Północnej i Ameryki Południowej, • opisuje warunki powstawania lodowców, • omawia wpływ zaniku pokrywy lodowej na życie zwierząt w Arktyce. 	<ul style="list-style-type: none"> • granicy wiecznego śniegu na różnej wysokości, • omawia etapy powstawania lodowca górskiego. 	<ul style="list-style-type: none"> • lodowej w obszarach okołobiegunowych na gospodarkę, życie mieszkańców oraz ich tożsamość kulturową.
Litosfera. Procesy wewnętrzne				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>litosfera, skorupa ziemską</i>, • wymienia warstwy Ziemi, • wymienia główne minerały budujące skorupę ziemską, • wymienia podstawowe rodzaje skał występujących na Ziemi, • wyjaśnia, czym są procesy endogeniczne i je klasyfikuje, • wskazuje na mapie największe płyty litosfery i ich granice, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plutonizm, wulkanizm, trzęsienia Ziemi</i>, • omawia budowę stożka wulkanicznego na podstawie schematu, • podaje na podstawie źródeł informacji przykłady wybranych trzęsień ziemi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje cechy budowy wnętrza Ziemi, • wymienia powierzchnie nieciągłości we wnętrzu Ziemi, • opisuje warunki powstawania różnych rodzajów skał, • podaje przykłady skał o różnej genezie, • omawia podstawowe założenia teorii tektoniki płyt litosfery, • odróżnia ruchy górotwórcze od ruchów epejrogenicznych, • wskazuje na mapie obszary występowania ruchów epejrogenicznych, • wymienia produkty wulkaniczne, • wyjaśnia różnicę między magmą i lawą, • wskazuje na mapie obszary sejsmiczne i asejsmiczne. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje właściwości fizyczne poszczególnych warstw Ziemi, • wyjaśnia różnice między skorupą oceaniczną a skorupą kontynentalną, • charakteryzuje wybrane skały o różnej genezie, • rozpoznaje wybrane skały, • omawia przyczyny przemieszczania się płyt litosfery, • wskazuje na mapie świata przykłady gór powstałych w wyniku kolizji płyt litosfery, • podaje przyczyny ruchów epejrogenicznych, • charakteryzuje formy powstałe wskutek plutonizmu, • opisuje rodzaje wulkanów ze względu na przebieg erupcji i rodzaj wydobywających się produktów wulkanicznych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości zachodzące we wnętrzu Ziemi wraz ze wzrostem głębokości, • omawia zastosowanie skał w gospodarce, • rozróżnia góry fałdowe, góry zrębowe i góry wulkaniczne, • opisuje na podstawie schematu powstawanie gór w wyniku kolizji płyt litosfery, • podaje przykłady świadczące o ruchach pionowych na lądach, • wyjaśnia wpływ ruchu płyt litosfery na genezę procesów endogenicznych, • wykazuje zależność między ruchami płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień Ziemi. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia związek budowy wnętrza Ziemi z ruchem płyt litosfery, • podaje przykłady występowania i wykorzystania skał we własnym regionie, • wskazuje różnice w procesach powstawania wybranych gór, na przykład Himalajów i Andów, • wymienia przykłady wpływu zjawisk wulkanicznych na środowisko przyrodnicze i działalność człowieka.

Wymagania na poszczególne oceny				
występujących na świecie.		<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie ważniejsze wulkany i określa ich położenie w stosunku do granic płyt litosfery, opisuje przyczyny i przebieg trzęsienia ziemi. 		
Litosfera. Procesy zewnętrzne				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wietrzenie, zwietrzelina</i>, wyróżnia rodzaje wietrzenia, wyjaśnia znaczenie terminu <i>kras</i>, wymienia skały, które są rozpuszczane przez wodę, wymienia podstawowe formy krasowe, wymienia rodzaje erozji rzecznej, wymienia typy ujść rzecznych, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, lądolód</i>, wymienia rodzaje moren, wyjaśnia znaczenie terminów: <i>abrazja, klif, plaża, mierzeja</i>, wymienia czynniki kształtujące wybrzeża morskie, podaje czynnik wpływający na siłę transportową wiatru, wymienia rodzaje wydm, wymienia rodzaje pustyń, podaje nazwy największych pustyń na Ziemi i wskazuje je na mapie. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki rzeźbotwórcze, podaje czynniki wpływające na intensywność wietrzenia na kuli ziemskiej, omawia warunki, w jakich zachodzą procesy krasowe, odróżnia formy krasu powierzchniowego i krasu podziemnego, rozdziela erozję wgłębną, erozję wstępną i erozję boczną, porównuje na podstawie infografiki cechy rzeki w biegu górnym, środkowym i dolnym, wskazuje na mapie największe delty i ujścia lejkowate, wymienia formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności lodowców, omawia proces powstawania różnych typów moren, rozdziela na podstawie fotografii formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów, wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności morza, rozdziela typy wybrzeży na podstawie map i fotografii, wymienia formy terenu powstałe w wyniku 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię Ziemi (erozja, transport, akumulacja), wyjaśnia, na czym polega wietrzenie fizyczne, wietrzenie chemiczne i wietrzenie biologiczne, przedstawia czynniki wpływające na przebieg zjawisk krasowych, wskazuje na mapie znane na świecie, w Europie i w Polsce obszary krasowe, wyjaśnia, na czym polega rzeźbotwórcza działalność rzek, rozpoznaje na rysunkach i fotografiach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności rzek, charakteryzuje typy ujść rzecznych na podstawie schematu, dokonuje podziału form rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i akumulacyjne, charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów, charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności morza (klif, mierzeja) na podstawie schematu i zdjęć, omawia czynniki warunkujące procesy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia różnice między wietrzeniem mrozowym a wietrzeniem termicznym, omawia genezę wybranych form krasowych powierzchniowych i podziemnych, opisuje przebieg oraz skutki erozji, transportu i akumulacji w różnych odcinkach biegu rzeki, analizuje na podstawie schematu etapy powstawania meandrów, opisuje niszczącą, transportową i akumulacyjną działalność lodowca górskiego i lądolodu, porównuje typy wybrzeży morskich, podaje ich podobieństwa i różnice, opisuje niszczącą, transportującą i budującą działalność wiatru, rozdziela na podstawie zdjęć formy rzeźby erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zróżnicowania intensywności procesów rzeźbotwórczych rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia, porównuje skutki rzeźbotwórczej działalności rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia.

Wymagania na poszczególne oceny				
	rzeźbotwórczej działalności wiatru, • wyjaśnia na podstawie ilustracji różnice między wydmą paraboliczną a barchanem.	eoliczne, • omawia warunki powstawania różnego rodzaju wydm.		
Pedosfera i biosfera (*)				
Uczeń: • porządkuje etapy procesu glebotwórczego, • wymienia czynniki glebotwórcze, • rozróżnia gleby strefowe i niestrefowe, • podaje nazwy stref roślinnych, • wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych, • wymienia gatunki roślin charakterystyczne dla poszczególnych stref roślinnych, • wymienia piętra roślinne na przykładzie Alp.	Uczeń: • charakteryzuje najważniejsze poziomy glebowe na podstawie schematu profilu glebowego, • prezentuje na mapie rozmieszczenie głównych typów gleb strefowych i niestrefowych, • podaje cechy głównych stref roślinnych na świecie, • porównuje na podstawie schematu piętrowość w wybranych górach świata.	Uczeń: • omawia cechy głównych typów gleb strefowych i niestrefowych, • charakteryzuje główne typy gleb, • opisuje rozmieszczenie i warunki występowania głównych stref roślinnych na świecie, • charakteryzuje piętra roślinne na wybranych obszarach górskich, • podaje wspólne cechy piętrowości na przykładzie wybranych gór świata.	Uczeń: • charakteryzuje procesy i czynniki glebotwórcze, w tym zachodzące na obszarze, na którym jest zlokalizowana szkoła, • opisuje czynniki wpływające na piętrowe zróżnicowanie roślinności na Ziemi.	Uczeń: • wskazuje zależność między klimatem a występowaniem typów gleb i formacji roślinnych w układzie strefowym, • wykazuje zależność szaty roślinnej od wysokości nad poziomem morza.

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca)	podstawowe (ocena dostateczna)	rozszerzające (ocena dobra)	dopełniające (ocena bardzo dobra)	wykraczające (ocena celująca)
2	3	4	5	6
Zmiany na mapie politycznej				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo</i> , <i>ekskława</i> , <i>terytorium zależne</i> • wymienia elementy państwa • wymienia wielkie państwa	Uczeń: • podaje przykłady eksklaw i wskazuje je na mapie • wskazuje na mapie wielkie państwa	Uczeń: • podaje przykłady terytoriów zależnych w XXI w. na świecie • odczytuje na mapach aktualny podział polityczny	Uczeń: • podaje przykłady krajów nieuznawanych na arenie międzynarodowej • wymienia skutki kolonializmu	Uczeń: • przedstawia przyczyny i skutki dekolonizacji • wykazuje związek między zasięgiem kolonii a językiem urzędowym

<p>i minipaństwa</p> <ul style="list-style-type: none"> określa różnice w powierzchni państw podaje powierzchnię Polski podaje aktualną liczbę państw świata wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kolonializm, dekolonizacja</i> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>integracja, dezintegracja</i> wymienia przyczyny procesów integracyjnych na świecie wymienia państwa w Europie powstałe po 1989 r. podaje przykłady organizacji międzynarodowych wymienia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie wyjaśnia różnice między terroryzmem a konfliktem zbrojnym wymienia wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw 	<p>i minipaństwa</p> <ul style="list-style-type: none"> określa pozycję Polski w Europie pod względem powierzchni wskazuje na mapie świata obszary kolonialne krajów europejskich z połowy XX w. wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw podaje przykłady procesów integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. określa główne cele ONZ wskazuje na mapie świata miejsca ważniejszych konfliktów zbrojnych i ataków terrorystycznych w wybranych regionach w XXI w. podaje definicje wskaźników rozwoju krajów: PKB, HDI, MPI omawia na wybranych przykładach cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zmian na mapie politycznej świata omawia na przykładach procesy integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. podaje przykłady organizacji międzyrządowych i pozarządowych podaje przykłady organizacji międzynarodowych, których członkiem jest Polska omawia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie charakteryzuje wybrane konflikty na świecie w latach 90. XX w. i na początku XXI w. omawia przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw świata omawia składowe wskaźnika HDI na przykładzie Polski opisuje zróżnicowanie przestrzenne państw świata według wskaźników HDI i MPI 	<ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ kolonializmu na współczesny podział polityczny świata opisuje zmiany, które zaszły na mapie politycznej świata po II wojnie światowej analizuje przyczyny integracji politycznej, gospodarczej i militarnej na świecie na przykładzie Unii Europejskiej omawia skutki konfliktów zbrojnych i ataków terrorystycznych na świecie ocenia strukturę PKB Polski na tle innych krajów porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju społeczno-gospodarczego 	<p>w państwach Ameryki Południowej</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje wpływ kolonizacji na dysproporcje w rozwoju państw omawia pozytywne i negatywne skutki integracji politycznej i gospodarczej na świecie przedstawia wpływ mediów na społeczny odbiór przyczyn i skutków konfliktów na świecie na wybranych przykładach omawia konsekwencje zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego krajów i regionów na świecie
--	---	---	---	---

Ludność i urbanizacja

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje aktualną liczbę ludności świata i prognozy zmian porównuje kontynenty pod względem liczby ludności wymienia najludniejsze państwa na świecie wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przyrost naturalny, współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, współczynnik przyrostu naturalnego</i> opisuje model przejścia demograficznego wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, regres demograficzny</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia przyczyny zmian liczby ludności świata podaje różnice w przyroście naturalnym w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego opisuje fazy rozwoju demograficznego podaje przykłady państw, w których występują eksplozja demograficzna i regres demograficzny porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno- 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata wyjaśnia przyczyny różnic między wartością przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym opisuje przyczyny występowania eksplozji demograficznej i regresu demograficznego na świecie omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie wymienia czynniki kształtujące strukturę wieku 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie analizuje przestrzenne różnice w wielkości wskaźników urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego na świecie analizuje przyczyny kształtujące przyrost naturalny w poszczególnych fazach przejścia demograficznego analizuje i porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach świata omawia przyczyny i skutki starzenia się ludności oraz jego zróżnicowanie na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie ocenia konsekwencje eksplozji demograficznej i regresu demograficznego w wybranych państwach analizuje i ocenia zróżnicowanie ludności świata pod względem diety w różnych regionach świata przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności omawia skutki ruchów migracyjnych dla społeczeństw i gospodarki
--	---	--	---	---

<ul style="list-style-type: none"> wymienia typy demograficzne społeczeństw wymienia dominujące na świecie modele rodziny wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekumena, subekumena, anekumena</i> wymienia czynniki rozmieszczenia ludności w podziale na przyrodnicze, społeczno-gospodarcze i polityczne wymienia bariery osadnicze wyjaśnia znaczenie terminu <i>wskaźnik gęstości zaludnienia</i> wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie wyjaśnia znaczenie terminów: <i>imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji</i> przedstawia podział migracji podaje główne kierunki współczesnych migracji ludności na świecie wymienia odmiany ludzkie – główne i mieszane wyjaśnia znaczenie terminów: <i>narod, mniejszość narodowa, mniejszość etniczna</i> wymienia mniejszości narodowe w Polsce wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> wymienia religie uniwersalne wymienia i wskazuje na mapie główne kręgi kulturowe na świecie wymienia rodzaje jednostek osadniczych wyjaśnia znaczenie terminów: <i>miasto, wieś</i> wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych i rozwoju sieci osadniczej wyjaśnia znaczenie terminów: 	<ul style="list-style-type: none"> -gospodarczym wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw podaje przykłady państw starzejących się wymienia modele rodziny i omawia ich występowanie na świecie podaje wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie opisuje ograniczenia w rozmieszczeniu ludności oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia dla wybranego obszaru wskazuje obszary słabo zaludnione i bezludne podaje główne przyczyny migracji na świecie wskazuje na mapie kraje emigracyjne i imigracyjne odróżnia uchodźstwo od migracji ekonomicznej charakteryzuje główne i mieszane odmiany ludzkie wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym opisuje zróżnicowanie narodowościowe i etniczne w Polsce charakteryzuje wielkie religie i wskazuje na mapie obszary ich występowania podaje cechy wybranych kręgów kulturowych ludności świata przedstawia strukturę wyznaniową w Polsce charakteryzuje osadnictwo wiejskie omawia czynniki kształtujące sieć miejską omawia płaszczyzny procesu urbanizacji przedstawia wskaźnik urbanizacji i jego zróżnicowanie w Polsce i na świecie opisuje fazy urbanizacji wymienia typy aglomeracji i podaje przykłady w Polsce i na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zróżnicowanie współczynnika dzietności analizuje wpływ wybranych czynników na rozmieszczenie ludności na świecie opisuje bariery osadnicze omawia cechy rozmieszczenia ludności na świecie analizuje zróżnicowanie gęstości zaludnienia na świecie omawia obszary zamieszkane i niezamieszkane na świecie omawia współczesne migracje zagraniczne analizuje saldo migracji zagranicznych na świecie wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji na świecie opisuje zróżnicowanie narodowościowe wybranych krajów omawia zróżnicowanie etniczne wybranych krajów omawia strukturę religijną w wybranych krajach przedstawia zróżnicowanie religijne w Polsce charakteryzuje kręgi kulturowe ludności świata i wskazuje je na mapie omawia zróżnicowanie typów wsi na przykładzie Europy opisuje zróżnicowanie sieci osadniczej na świecie wymienia przyczyny urbanizacji wybranych regionów świata charakteryzuje typy zespołów miejskich, podaje ich przykłady w Polsce i na świecie oraz wskazuje je na mapie charakteryzuje obszary wiejskie na świecie omawia zmiany funkcji współczesnych wsi 	<ul style="list-style-type: none"> określa społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny porównuje współczynnik dzietności w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym przedstawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności świata opisuje problemy uchodźców w wybranych państwach przedstawia konsekwencje zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na wybranych przykładach przedstawia konsekwencje zróżnicowania religijnego i kulturowego ludności na świecie analizuje sieć osadniczą wybranych regionów świata na podstawie map cyfrowych przedstawia gęstość zaludnienia obszarów miejskich na wybranych etapach urbanizacji wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania poziomu urbanizacji na świecie wymienia skutki urbanizacji wybranych regionów świata podaje przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią wyjaśnia przyczyny depopulacji niektórych wsi w Polsce i w Europie 	<ul style="list-style-type: none"> wybranych państw świata podaje przykłady działań, które mogą ograniczyć negatywne przejawy zróżnicowania rasowego, narodowościowego i etnicznego ludności świata analizuje wpływ religii na życie człowieka i na gospodarkę omawia wkład kręgów kulturowych w dziedzictwo kulturowe ludzkości opisuje wpływ środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz rozwoju społeczno-gospodarczego na zróżnicowanie poziomu rozwoju sieci osadniczej na świecie analizuje przyczyny i skutki urbanizacji wybranych regionów świata przedstawia zależność między udziałem ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju
--	--	---	--	---

<p><i>urbanizacja, wskaźnik urbanizacji</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia płaszczyzny urbanizacji podaje fazy urbanizacji podaje typy zespołów miejskich podaje różnicę między wsią a obszarem wiejskim wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wieś, obszar wiejski</i> wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych podaje na wybranych przykładach funkcje wsi 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na rozwój obszarów wiejskich 			
Sektory gospodarki. Globalizacja				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia podział gospodarki na sektory wymienia funkcje poszczególnych sektorów gospodarki wyjaśnia znaczenie terminów: <i>globalizacja, indeks globalizacji</i> wymienia płaszczyzny globalizacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki opisuje funkcje poszczególnych sektorów gospodarki wyjaśnia, czym jest struktura zatrudnienia wymienia kraje o najwyższym indeksie globalizacji na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje strukturę zatrudnienia w wybranych krajach w latach 90. XX w. i obecnie opisuje zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce po 1950 r. omawia przebieg procesów globalizacji na płaszczyźnie gospodarczej, społecznej i politycznej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia zmiany w strukturze zatrudnienia ludności Polski na tle krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego wykazuje zależność między wskaźnikiem indeksu globalizacji a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju analizuje skutki globalizacji na przykładzie Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia przyczyny i prawidłowości zmiany roli sektorów gospodarki w rozwoju cywilizacyjnym w wybranych krajach świata i w Polsce przedstawia wpływ globalizacji na gospodarkę światową i życie człowieka
Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa wymienia formy użytkowania ziemi wymienia elementy tworzące strukturę użytków rolnych wymienia najważniejsze grupy roślin uprawnych i podaje przykłady należących do nich roślin wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia zróżnicowanie warunków przyrodniczych produkcji rolnej na świecie omawia formy użytkowania ziemi na świecie i w Polsce opisuje strukturę użytków rolnych na świecie i w Polsce omawia czynniki wpływające na rozmieszczenie upraw przedstawia podział i zastosowanie roślin uprawnych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach opisuje warunki i rejony upraw wybranych roślin oraz ich głównych producentów dostrzega różnicę między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje zróżnicowanie przyrodniczych warunków produkcji rolnej w wybranym kraju lub regionie omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi na świecie omawia warunki i rejony uprawy oraz głównych producentów zbóż, roślin przemysłowych, bulwiastych i korzeniowych omawia uprawę warzyw i owoców oraz używek na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależność poziomu produkcji rolnej od warunków przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na wybranych przykładach porównuje obecny zasięg wybranych roślin uprawnych z obszarami ich pochodzenia przedstawia tendencje zmian w pogłowie zwierząt gospodarskich na świecie uzasadnia konieczność racjonalnego

<ul style="list-style-type: none"> wymienia najważniejsze grupy zwierząt gospodarskich i podaje przykłady zwierząt należących do każdej grupy wyjaśnia znaczenie terminu <i>pogłowie</i> podaje kraje o największym pogłowie bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu na świecie wymienia funkcje lasów wymienia czynniki decydujące o rozmieszczeniu lasów na Ziemi wyjaśnia, czym jest <i>wskaźnik lesistości</i> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura</i> podaje kraje, w których rybołówstwo odgrywa istotną rolę wymienia najczęściej poławiane organizmy wodne 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą omawia rozmieszczenie lasów na Ziemi przedstawia rozmieszczenie głównych łowisk na świecie omawia rozmieszczenie najbardziej eksploatowanych łowisk na świecie wyjaśnia, czym jest przetwórstwo 	<ul style="list-style-type: none"> omawia czynniki przyrodnicze wpływające na rozmieszczenie pogłowie zwierząt gospodarskich na świecie omawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce przedstawia sposoby wykorzystania lasów na świecie opisuje wielkość i znaczenie rybołówstwa na świecie omawia znaczenie akwakultury w gospodarce morskiej świata 	<ul style="list-style-type: none"> omawia czynniki gospodarcze i religijno-kulturowe wpływające na rozmieszczenie pogłowie zwierząt gospodarskich na świecie charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowie bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu na świecie opisuje skutki rabunkowej i racjonalnej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata omawia wpływ rybołówstwa i akwakultury na równowagę w środowisku 	<p>gospodarowania zasobami leśnymi na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody dostrzega związek między wykorzystaniem zasobów biologicznych mórz i wód śródlądowych a potrzebą zachowania równowagi w ekosystemach wodnych
--	---	--	--	---

Przemysł

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, czym jest <i>przemysł</i> wymienia czynniki lokalizacji przemysłu przedstawia działy przemysłu high-tech wyjaśnia znaczenie terminów: <i>industrializacja, dezindustrializacja, reindustrializacja</i> podaje przykłady procesów dezindustrializacji na świecie wymienia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne wymienia główne surowce energetyczne i przykłady ich wykorzystania wymienia największych na świecie producentów surowców 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przyporządkowuje rodzaj lokalizacji przemysłu do zakładów przemysłowych podaje cechy przemysłu tradycyjnego i jego rozmieszczenie na świecie wymienia cechy przemysłu high-tech i jego rozmieszczenie na świecie wymienia cechy industrializacji, dezindustrializacji i reindustrializacji I. podaje różnicę między industrializacją a reindustrializacją II. omawia odnawialne źródła energii III. opisuje nieodnawialne źródła energii IV. przedstawia strukturę produkcji energii na świecie V. podaje zalety i wady elektrowni ciepłych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje przyrodnicze i pozapryrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu na świecie omawia stopień zależności lokalizacji przemysłu od bazy surowcowej i podaje przykłady tej zależności porównuje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii IX. omawia przyczyny i skutki dezindustrializacji podaje przykłady przejawów reindustrializacji w Polsce i wybranych krajach Europy X. przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na świecie przedstawia zmiany w bilansie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozmieszczenie i rozwój wybranych działów przemysłu omawia znaczenie przemysłu high-tech na świecie XI. omawia przyczyny i przebieg reindustrializacji XII. omawia przemiany przemysłu w Polsce w XX w. i XXI w. XIII. omawia skutki rosnącego zapotrzebowania na energię opisuje strukturę produkcji energii elektrycznej według rodzajów elektrowni na świecie, w wybranych krajach i w Polsce omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy i jakość życia ludności uzasadnia rolę procesów reindustrializacji na świecie, w Europie i w Polsce przedstawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii analizuje wpływ struktury produkcji energii elektrycznej na bezpieczeństwo energetyczne państwa uzasadnia potrzebę społecznej debaty
---	---	---	--	--

energetycznych <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega <i>bilans energetyczny</i> • podaje największych producentów energii elektrycznej • wymienia rodzaje elektrowni wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych i nieodnawialnych • wymienia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej 	i jądrowych <p>VI. omawia zalety i wady wybranych elektrowni odnawialnych</p> <p>VII. wskazuje na mapie państwa posiadające elektrownie jądrowe</p> <p>VIII. przedstawia wielkość produkcji energii elektrycznej wytwarzanej w elektrowniach jądrowych</p>	energetycznym Polski w XX w. i XXI w. <ul style="list-style-type: none"> • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • opisuje zmiany w produkcji i w zużyciu energii elektrycznej na świecie • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie 		nad decyzją dotyczącą rozwoju energetyki jądrowej w Polsce
--	---	---	--	--

Usługi

Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje usługi • omawia usługi podstawowe i wyspecjalizowane • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>transport, infrastruktura transportowa</i> • przedstawia podział transportu • wymienia elementy infrastruktury • wyjaśnia znaczenie terminu <i>łączność</i> • przedstawia podział łączności • wyjaśnia, czym są gospodarka oparta na wiedzy, kapitał ludzki, społeczeństwo informacyjne • wymienia czynniki wpływające na rozwój gospodarki opartej na wiedzy • wymienia największe banki świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>handel międzynarodowy (zagraniczny), eksport, import, bilans handlowy państwa</i> • podaje przykłady państw o dodatnim i ujemnym saldzie handlu międzynarodowego • wymienia najważniejsze produkty wymiany międzynarodowej • podaje największych światowych importerów i eksporterów • wyjaśnia znaczenie terminów: 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zróżnicowanie sektora usług na świecie • omawia etapy rozwoju usług • porównuje strukturę zatrudnienia w usługach w Polsce ze strukturą zatrudnienia w wybranych krajach • omawia czynniki rozwoju transportu • wymienia zalety i wady różnych rodzajów transportu • przedstawia rozwój telefonii i jej zróżnicowanie na świecie • wymienia cechy społeczeństwa informacyjnego • omawia zróżnicowanie dostępu do usług bankowych na świecie • przedstawia zróżnicowanie salda handlu międzynarodowego w wybranych państwach • podaje czynniki wpływające na strukturę towarową handlu zagranicznego państw • wymienia negatywne skutki rozwoju handlu międzynarodowego • wymienia rodzaje turystyki • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>walory turystyczne, infrastruktura turystyczna, dostępność turystyczna</i> 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • określa stopień zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w państwach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • przedstawia rozwój sektora usług w Polsce • charakteryzuje poszczególne rodzaje transportu i ich uwarunkowania • opisuje sieć transportu na świecie • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • omawia spadek znaczenia usług pocztowych i rozwój telekomunikacji komputerowej • podaje cechy gospodarki opartej na wiedzy • omawia rolę władz w gospodarce opartej na wiedzy • porównuje dostęp do internetu w gospodarstwach domowych w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej • omawia zróżnicowanie usług edukacyjnych na świecie • opisuje kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • przedstawia strukturę handlu 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie usług w gospodarce państw • wyjaśnia znaczenie poszczególnych rodzajów transportu w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • przedstawia prawidłowości w zróżnicowaniu dostępu do internetu na świecie • opisuje rolę łączności w światowej gospodarce • omawia rozwój innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy w Polsce • omawia znaczenie usług edukacyjnych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia rosnącą rolę usług finansowych na świecie • omawia rolę giełdy w systemach finansowych i gospodarkach państw • omawia miejsce Polski w handlu międzynarodowym • opisuje zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać • omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze walory turystyczne 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • formułuje wnioski na temat poziomu zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w Polsce w porównaniu z innymi krajami • przedstawia uwarunkowania rozwoju różnych rodzajów transportu w wybranych państwach świata i w Polsce • omawia znaczenie łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym • omawia przejawy i skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • omawia znaczenie usług edukacyjnych i finansowych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia znaczenie handlu w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia rozwój turystyki i jej wpływ na gospodarkę państw i na jakość życia mieszkańców regionów turystycznych
--	---	--	---	---

<p><i>turystyka, atrakcyjność turystyczna, walory turystyczne, infrastruktura turystyczna</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje państwa świata najliczniej odwiedzane przez turystów • wymienia państwa o największych wpływach z turystyki zagranicznej 		<p>zagranicznego Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje główne regiony turystyczne świata 	<p>wpływające na atrakcyjność turystyczną wybranych regionów świata</p>	
--	--	--	---	--

Wpływ człowieka na środowisko

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>antropopresja</i> • podaje przykłady zagrożeń dla środowiska przyrodniczego, wynikających z działalności człowieka • wymienia filary zrównoważonego rozwoju • podaje źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka • wymienia typy smogu • wymienia gazy cieplarniane oraz główne źródła ich emisji • wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego jakie niesie działalność rolnicza • wymienia rodzaje górnictwa • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rekultywacja</i> • wymienia kierunki rekultywacji terenów pogórnich • wymienia zanieczyszczenia emitowane przez środki transportu • wyjaśnia znaczenie terminu <i>pojemność turystyczna</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz kulturowy</i> • wymienia czynniki kształtujące 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zasady i filary zrównoważonego rozwoju • podaje przyczyny występowania smogu • wymienia inne przykłady wpływu działalności człowieka na atmosferę (globalne ocieplenie, kwaśne opady, dziura ozonowa) • omawia zasoby wody na Ziemi i ich wykorzystanie • podaje przyczyny deficytu wody na świecie • przedstawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko • wymienia zagrożenia związane z górnictwem • wyjaśnia, na czym polega rekultywacja terenów pogórnich • przedstawia wpływ awarii tankowców na środowisko przyrodnicze • wymienia cechy krajobrazu kulturowego terenów wiejskich i miast • wymienia rodzaje rewitalizacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady nieracjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego • opisuje smog typu londyńskiego i smog typu fotochemicznego • omawia pozytywne i negatywne skutki budowy tam na rzekach • przedstawia wpływ płodozmianu i monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia wpływ działalności górniczej na litosferę i rzeźbę terenu • omawia wpływ kopalń na stosunki wodne • opisuje zmiany krajobrazu wywołane działalnością transportową • wymienia pozytywne i negatywne skutki dynamicznego rozwoju turystyki • omawia degradację krajobrazu rolniczego i miejskiego • omawia przykłady negatywnych zjawisk na obszarach zdegradowanych • opisuje rodzaje rewitalizacji i podaje przykłady 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia skutki wpływu człowieka na środowisko przyrodnicze • podaje skutki występowania smogu • przedstawia przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki globalnego ocieplenia • omawia ingerencję człowieka w hydrosferę na przykładzie Wysokiej Tamy na Nilu i zaniku Jeziora Aralskiego • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze • prezentuje wpływ melioracji na środowisko przyrodnicze na przykładzie Polski i świata • opisuje powstawanie leja depresyjnego • omawia wpływ górnictwa na pozostałe elementy krajobrazu • wyjaśnia wpływ transportu na warunki życia ludności • omawia wpływ dynamicznego rozwoju turystyki na środowisko geograficzne • podaje przykłady zagrożeń krajobrazu kulturowego na świecie i w Polsce • omawia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej • wyjaśnia, na czym polega postawa współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega konflikt interesów w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze • przedstawia przykłady rozwiązań konfliktu interesów w relacji człowiek – środowisko • proponuje przykłady działań, które sprzyjają ochronie atmosfery • ocenia wpływ inwestycji hydrotechnicznych na środowisko przyrodnicze • prezentuje na dowolnym przykładzie wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze • omawia sposoby ograniczenia wpływu górnictwa na środowisko przyrodnicze • przedstawia możliwości stosowania w turystyce zasad zrównoważonego rozwoju • podaje przykłady działań służących ochronie krajobrazów kulturowych na świecie, w Polsce i w najbliższej okolicy • przedstawia przykłady działań na rzecz środowiska
---	---	--	--	---

krajobraz kulturowy • wyjaśnia, czym jest degradacja krajobrazu • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rewitalizacja</i> • podaje przykłady rewitalizacji				
---	--	--	--	--

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca)	podstawowe (ocena dostateczna)	rozszerzające (ocena dobra)	dopełniające (ocena bardzo dobra)	wykraczające (ocena celująca)
2	3	4	5	6

Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski

Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • podaje wartość powierzchni Polski oraz długość granic • wymienia i wskazuje na mapie państwa graniczące z Polską • wskazuje współrzędne geograficzne najdalej wysuniętych punktów • wymienia obszary morskie wchodzące w skład terytorium Polski • wymienia na podstawie mapy tematycznej jednostki tektoniczne Europy • podaje przykłady państw europejskich, które leżą w obrębie różnych struktur geologicznych • przedstawia podział dziejów Ziemi na ery i okresy • przedstawia podział surowców mineralnych • wymienia nazwy surowców mineralnych i ich występowanie w regionie, w którym 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • prezentuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego Polski • przedstawia podział Polski na regiony fizycznogeograficzne i wskazuje te regiony na mapie • prezentuje na podstawie mapy geologicznej przebieg strefy T–T na obszarze Europy • podaje przykłady ważnych wydarzeń geologicznych charakterystycznych dla każdej ery • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych zasobów surowców mineralnych w Polsce • wymienia nazwy surowców mineralnych występujących w regionie, w którym mieszka • odczytuje informacje z krzywej hipsograficznej Polski • wymienia na podstawie mapy zlodowacenia w Polsce i ich zasięgi 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego, matematycznego i geopolitycznego Polski • wymienia i wskazuje na mapie jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski oraz regionu, w którym mieszka • omawia na podstawie tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej obszaru Polski • omawia znaczenie gospodarcze głównych zasobów surowców mineralnych Polski • przedstawia cechy rzeźby terenu Polski i jej pasowy układ • opisuje na podstawie infografiki formy rzeźby polodowcowej • omawia zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza, opadów atmosferycznych i okresu wegetacyjnego w Polsce • porównuje na podstawie mapy klimatycznej zimowe i letnie temperatury 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej cechy charakterystyczne terytorium oraz granic Polski • omawia na podstawie tabeli i mapy tematycznej główne cechy budowy platformy wschodnioeuropejskiej • omawia na podstawie map geologicznych i różnych źródeł informacji najważniejsze wydarzenia geologiczne we własnym regionie • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce • omawia wpływ budowy geologicznej na ukształtowanie powierzchni Polski • charakteryzuje poszczególne pasy ukształtowania powierzchni Polski • wykazuje wpływ czynników 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • ocenia konsekwencje położenia fizycznogeograficznego, matematycznego i geopolitycznego Polski • charakteryzuje na podstawie informacji z różnych źródeł dowolny makroregion w Polsce • opisuje na podstawie mapy tektoniczno-geologicznej Europy budowę geologiczną Polski na tle europejskich jednostek geologicznych • omawia skutki orogenezy hercyńskiej w Europie • wyjaśnia geologiczne uwarunkowania tworzenia się i występowania surowców energetycznych • identyfikuje związki pomiędzy budową geologiczną Polski i własnego regionu a głównymi cechami ukształtowania powierzchni • porównuje ukształtowanie
---	---	--	--	--

<p>mieszka</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy ukształtowania powierzchni Polski określa, w którym pasie rzeźby terenu jest położony region zamieszkania wymienia czynniki wpływające na klimat Polski wymienia termiczne pory roku podaje na podstawie mapy tematycznej długość okresu wegetacyjnego i jego zróżnicowanie w Polsce wskazuje na mapie wybrane rzeki Polski i podaje ich nazwy podaje na podstawie mapy główne cechy sieci rzecznej w Polsce wymienia największe i najgłębsze jeziora w Polsce i wskazuje je na mapie wymienia na podstawie mapy największe sztuczne zbiorniki wodne w Polsce wyjaśnia znaczenie terminu <i>jeziorność</i> określa położenie Morza Bałtyckiego charakteryzuje linię brzegową Morza Bałtyckiego wskazuje na mapie główne zatoki, wyspy i cieśniny Morza Bałtyckiego 	<ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie map klimatycznych i klimatogramów cechy klimatu Polski wymienia masy powietrza kształtujące warunki pogodowe w Polsce wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów wody w Polsce wymienia główne cechy sieci rzecznej w Polsce wymienia zalety śródlądowego transportu wodnego omawia na podstawie map tematycznych rozmieszczenie jezior w Polsce wskazuje na mapie ogólnogeograficznej przykłady poszczególnych typów jezior omawia czynniki wpływające na temperaturę wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego wskazuje najbardziej i najmniej zasolone rejony Morza Bałtyckiego 	<p>powietrza w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia przyczyny niedoboru wody w wybranych regionach Polski opisuje asymetrię dorzeczy Wisły i Odry oraz wyjaśnia jej przyczynę porównuje na podstawie fotografii i planów jeziora morenowe i rynnowe oraz podaje ich przykłady opisuje funkcje sztucznych zbiorników wodnych podaje przyczyny różnego zasolenia wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego opisuje florę i faunę Morza Bałtyckiego omawia formy ochrony Morza Bałtyckiego 	<p>klimatotwórczych na klimat w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> ocenia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski podaje skutki niedoboru wody w wybranych regionach kraju omawia główne typy genetyczne jezior omawia znaczenie przyrodnicze, społeczne i gospodarcze (w tym turystyczne) jezior i sztucznych zbiorników w Polsce ocenia stan środowiska przyrodniczego Bałtyku 	<p>powierzchni w pasie nizin i pasie pojezierzy oraz wyjaśnia przyczyny tych różnic</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia charakterystykę klimatologiczną wybranego regionu dokonuje na podstawie informacji z różnych źródeł analizy zasobów wodnych w swoim regionie przedstawia perspektywy rozwoju żeglugi śródlądowej w Polsce wyjaśnia, dlaczego północna część Polski ma większą jeziorność niż reszta kraju omawia działania, które przyczyniają się do poprawy środowiska przyrodniczego wód Bałtyku
--	---	--	--	---

Ludność i urbanizacja w Polsce

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje aktualną liczbę ludności w Polsce wskazuje na mapie województwa i ich stolice wymienia województwa o wysokim i niskim współczynniku przyrostu naturalnego podaje cechy piramidy wieku i płci ludności Polski podaje aktualną wartość wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce wymienia na podstawie mapy gęstości 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje przyczyny wyludniania się określonych regionów Polski wymienia poszczególne szczeble podziału administracyjnego Polski oblicza współczynnik przyrostu naturalnego porównuje na podstawie wykresu średnią długość życia Polek i Polaków podaje przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności w Polsce omawia zróżnicowanie przestrzenne współczynnika salda migracji wewnętrznych w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie wykresu zmiany liczby ludności Polski analizuje zmiany liczby ludności w miastach i na wsiach omawia na podstawie mapy cechy podziału administracyjnego Polski analizuje na podstawie wykresu zmiany współczynnika przyrostu naturalnego ludności w Polsce podaje przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zmian liczby ludności Polski w latach 1946–2019 omawia na podstawie mapy zmiany liczby ludności w poszczególnych województwach przedstawia konsekwencje zmian liczby ludności Polski przedstawia zróżnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego według województw 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia przyczyny zmian liczby ludności w swoim województwie w XXI w. prognozuje skutki współczesnych przemian demograficznych w Polsce dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski omawia skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce opisuje przykłady wpływu ruchów
--	---	---	--	---

<p>zaludnienia regiony silnie i słabo zaludnione</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia obszary o dodatnim i ujemnym współczynniku salda migracji wewnętrznych w Polsce wymienia największe skupiska Polonii na świecie posługuje się terminami: <i>aktywny zawodowo, bierny zawodowo, bezrobotny, stopa bezrobocia</i> wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik aktywności zawodowej</i> wymienia ekonomiczne grupy wiekowe ludności wymienia podstawowe jednostki osadnicze posługuje się terminem <i>wskaźnik urbanizacji</i> podaje nazwy największych miast Polski podaje przykłady aglomeracji monocentrycznych i policentrycznych w Polsce wymienia województwa wysoko i nisko zurbanizowane 	<ul style="list-style-type: none"> podaje najważniejsze cechy migracji wewnętrznych w Polsce wymienia czynniki wpływające na aktywność zawodową ludności podaje różnice między miastem a wsią prezentuje na podstawie mapy tematycznej przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w Polsce wymienia główne funkcje miasta i podaje ich przykłady charakteryzuje osadnictwo wiejskie w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia główne bariery osadnicze na obszarze Polski omawia przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce wyjaśnia zmiany kierunków migracji wewnętrznych w Polsce podaje główne kierunki współczesnych emigracji Polaków oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego analizuje na podstawie danych statystycznych strukturę zatrudnienia w Polsce porównuje strukturę zatrudnienia we własnym województwie ze strukturą zatrudnienia w Polsce określa przyczyny bezrobocia w Polsce omawia najważniejsze cechy sieci osadniczej Polski przedstawia czynniki rozwoju miast opisuje współczesne funkcje wsi 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przyczyny małej liczby urodzeń w Polsce omawia główne cechy struktury demograficznej Polski według płci i wieku omawia na podstawie map tematycznych wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce przedstawia pozytywne i negatywne skutki migracji zagranicznych Polaków analizuje przyrost rzeczywisty ludności Polski w przedziale czasowym porównuje na podstawie wykresu współczynnik aktywności zawodowej Polski z wartościami dla wybranych krajów wyjaśnia przyczyny zmian struktury zatrudnienia ludności Polski omawia zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia w Polsce analizuje wskaźnik urbanizacji w Polsce i podaje przyczyny jego zróżnicowania charakteryzuje czynniki wpływające na współczesne przemiany polskich miast omawia przyczyny zmian w osadnictwie wiejskim w Polsce 	<p>migracyjnych na rozmieszczenie ludności w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność struktury zatrudnienia od poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów w naszym kraju omawia sytuację na rynku pracy we własnej miejscowości (gminie, powiecie) określa wpływ przemian społeczno-gospodarczych na procesy urbanizacyjne i osadnictwo wiejskie w Polsce
--	--	--	---	--

Gospodarka Polski

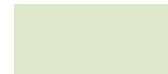
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia na podstawie mapy obszary o najkorzystniejszych warunkach dla 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia regionalne zróżnicowanie przyrodniczych warunków rozwoju rolnictwa w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ocenia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa we własnym 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na możliwości przemian
--	---	--	--	--

<p>rozwoju rolnictwa w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rolnictwo ekologiczne</i> • wymienia mocne i słabe strony rolnictwa ekologicznego • podaje liczbę gospodarstw ekologicznych w poszczególnych województwach • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>system wolnorynkowy, prywatyzacja</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>innowacyjna gospodarka</i> • wymienia główne działy i wyroby przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • wymienia najważniejsze rodzaje transportu w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>węzeł transportowy, terminal transportowy</i> • wymienia główne węzły i terminale transportowe w Polsce • wymienia najważniejsze porty handlowe, pasażerskie i rybackie w Polsce • wymienia towary przeładowywane w polskich portach handlowych • wymienia walory przyrodnicze i kulturowe Polski • wyjaśnia znaczenie terminu <i>infrastruktura turystyczna</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentuje na podstawie wykresu strukturę wielkościową gospodarstw rolnych w Polsce • omawia cechy systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce • porównuje na podstawie wykresu liczbę gospodarstw ekologicznych oraz powierzchnię ekologicznych użytków rolnych w Polsce • omawia cechy polskiego przemysłu przed 1989 r. • podaje cechy przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • omawia zróżnicowanie przestrzenne gęstości dróg według województw w Polsce • wskazuje na mapie Polski główne drogi wodne – rzeki, kanały • wymienia warunki rozwoju transportu wodnego • przedstawia cechy polskiej gospodarki morskiej • wymienia polskie obiekty znajdujące się na <i>Liście światowego dziedzictwa UNESCO</i> • wymienia główne rodzaje zabytków kultury materialnej i niematerialnej 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje udział i miejsce Polski w produkcji wybranych artykułów rolnych w Unii Europejskiej • przedstawia przyczyny rozwoju rolnictwa ekologicznego • przedstawia i rozpoznaje oznakowanie żywności ekologicznej • podaje przyczyny przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. • omawia zmiany zatrudnienia w przemyśle według sektorów własności w Polsce • przedstawia rozmieszczenie ośrodków przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • podaje przyczyny zmian w polskim transporcie • omawia zróżnicowanie sieci kolejowej w Polsce • charakteryzuje transport lotniczy w Polsce • porównuje na podstawie mapy ruch pasażerski w polskich portach lotniczych • omawia współczesne znaczenie morskich portów pasażerskich w Polsce • omawia strukturę przeładunków w głównych portach handlowych Polski • przedstawia czynniki warunkujące rozwój turystyki w Polsce • prezentuje na podstawie mapy zagospodarowanie turystyczne w różnych regionach Polski 	<p>regionie</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrane regiony rolnicze w Polsce • wskazuje cele certyfikacji i nadzoru żywności produkowanej w ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce • charakteryzuje skutki przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. • omawia na podstawie informacji z różnych źródeł wartość nakładów na działalność badawczo-rozwojową oraz ich dynamikę w Polsce • uzasadnia potrzebę rozwijania nowoczesnych działów przemysłu • przedstawia przyczyny nierównomiernego rozwoju sieci kolejowej w Polsce • omawia rolę transportu w krajowej gospodarce • określa rolę transportu przesyłowego dla gospodarki Polski • charakteryzuje przemysł stoczniowy w Polsce • przedstawia stan rybactwa i przetwórstwa rybnego w Polsce • omawia znaczenie infrastruktury turystycznej i dostępności komunikacyjnej dla rozwoju turystyki • omawia rolę turystyki w krajowej gospodarce • ocenia walory przyrodnicze i kulturowe dla rozwoju turystyki wybranego regionu w Polsce 	<p>strukturalnych w rolnictwie Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce • ocenia wpływ przystąpienia Polski do Unii Europejskiej na rozwój przemysłu w naszym kraju • przedstawia hipotezy dotyczące perspektyw rozwoju przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • omawia znaczenie głównych węzłów i terminali transportowych w gospodarce kraju • opisuje specjalizacje polskich portów morskich • określa perspektywy rozwoju gospodarki morskiej w Polsce • określa znaczenie lotnictwa w komunikacji krajowej i międzynarodowej • wykorzystuje mapę i odbiornik GPS do opisanie atrakcji turystycznych na wybranej trasie
---	---	--	--	--

Stan środowiska i jego ochrona w Polsce

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia źródła zanieczyszczeń powietrza w Polsce podaje przyczyny powstawania smogu wymienia miasta w Unii Europejskiej najbardziej zanieczyszczone pyłami wymienia rodzaje odpadów stanowiące zagrożenie dla środowiska wyjaśnia główne motywy ochrony przyrody w Polsce wymienia formy ochrony przyrody w Polsce podaje na podstawie danych statystycznych liczbę obiektów będących poszczególnymi formami ochrony przyrody 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia wielkość emisji ważniejszych zanieczyszczeń powietrza w Polsce podaje przyczyny zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych wskazuje na mapie przykłady parków narodowych, krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na wybranych przykładach zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego w Polsce przedstawia konsekwencje emisji zanieczyszczeń powietrza wymienia przyczyny degradacji gleb opisuje walory wybranych parków narodowych wymienia proekologiczne działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia sposoby ograniczenia zanieczyszczenia atmosfery analizuje produkcję odpadów przemysłowych i komunalnych w Polsce według województw wyjaśnia różnice w sposobie ochrony przyrody w parkach narodowych i rezerwach przyrody wymienia przykłady współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony przyrody 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wykorzystuje aplikację GIS do analizy stanu zanieczyszczenia powietrza w swoim regionie uzasadnia konieczność podejmowania globalnych działań na rzecz ochrony atmosfery uzasadnia konieczność własnych działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego
--	--	---	---	--

Klasa I

Klasa II

Klasa III

ZAKRES ZNAJOMOŚCI KRAIN GEOGRAFICZNYCH

POLSKA

Wyspy: Wolin, Uznam **Mierzeje:** Helska, Wiślana

Zatoki i zalewy: Pomorska, Gdańska, Pucka, Zalew Wiślany, Zalew Szczeciński, Przylądek Rozewie

Niziny: Nizina Szczecińska, Pobrzeże Słowińskie, Żuławy Wiślane, Nizina Wielkopolska, Wał Trzebnicki, Nizina Śląska, Nizina Mazowiecka, Nizina Podlaska, Kotlina Biebrzańska, Polesie Lubelskie

Pojezierze Pomorskie, Kaszubskie, Równina Tucholska, Pojezierze Mazurskie, Pojezierze Suwalskie; Kraina Wielkich Jezior, Pojezierze Wielkopolskie, Pojezierze Kujawskie

Wyżyny: Śląska, Krakowsko - Częstochowska, Kielecko - Sandomierska, Niecka Nidziańska, Wyżyna Lubelska, Roztocze

Kotliny: Oświęcimska, Nowotarska, Sandomierska, Kłodzka, Jeleniogórska

Góry i pogórza: Góry Świętokrzyskie, Sudety (góry Izerskie, Karkonosze, Góry Kaczawskie, Góry Sowie, Góry Stołowe, Góry Bystrzyckie, Góry Orlickie, Masyw Śnieżnika, Góry Złote, Góry Bardzkie), Karpaty (Tatry, Masyw Babiej Góry, Gorce, Pieniny, Bieszczady, Podhale, Beskidy: Śląski, Makowski, Żywiecki, Wyspowsy, Sądecki, Wysoki, Mały, Niski), Pogórze Karpackie.

Szczyty i wzniesienia: Rysy, Śnieżka, Barania Góra, Wieżyca, Dylewska Góra, Szeskie Wzgórze, Wzniesienia Elbląskie

Rzeki: Wisła, Dunajec, Wisłok, Wisłoka, San, Wieprz, Krzna, Bug, Narew, Biebrza, Brda, Wda, Bzura, Pilica, Nida, Odra, Nysa Łużycka, Bóbr, Nysa Kłodzka, Warta, Prosna, Noteć, Barycz, Mała Panew, Rega, Reda, Słupia, Wieprza, Parsęta, Łeba, Strwiąż, Orawa, Orlica, Izera

Jeziora: Śniardwy, Mamry, Hańcza, Jeziorak, Wigry, Niegocin, Drużno, Dąbie, Łebsko, Gardno, Jamno, Gopło,

Zbiorniki sztuczne: Koronowskie, Jezioro, Sulejowskie, Włocławskie, Goczałkowickie, Zegrzyńskie, Solińskie, Żywieckie

Kanały: Elbląski, Augustowski, Wieprz - Krzna, Żerański, Notecki, Bydgoski, Gliwicki

Zbiorowiska leśne: Bory Tucholskie, Dolnośląskie, Puszcze: Goleniowska, Piska, Kurpiowska, Augustowska, Knyszyńska, Białowieska, Kampinoska, Świętokrzyska

Parki narodowe: Woliński, Słowiński, Borów Tucholskich, Wigierski, Biebrzański, Narwiański, Białowieski, Kampinoski, Wielkopolski, Ujście Warty, Drawieński, Poleski, Roztoczański, Świętokrzyski, Bieszczadzki, Magurski, Pieniński, Gorczański, Tatrzański, Babiogórski, Ojcowski, Gór Stołowych, Karkonoski

EUROPA

Niziny: Wschodnio-europejska, Nadkaspijska, Czarnomorska, Wołoska/Rumuńska, Polska, Niemiecka, Francuska, Angielska, Padańska, Węgierska Wyżyny: Masyw Centralny, Wołyńska, Podolska, Nadwożańska

Góry: Kaledońskie, Grampian, Iberyjskie, Pireneje, Betyckie, Jura, Wogezy, Schwarzwald, Alpy, Ardeny, Harz, Apeniny, Rudawy, Sudety, Karpaty, Dynarskie, Bałkany/ Stara Płanina, Skandynawskie, Ural

Krainy geograficzne: Pojezierze Fińskie, Polesie

Półwyspy: Kolski, Skandynawski, Jutlandzki, Bretoński, Iberyjski (Pirenejski), Apeniński, Bałkański, Krym

Morza: Białe, Barentsa, Norweskie, Północne, Bałtyckie, Irlandzkie, Śródziemne, Liguryjskie, Tyrreńskie, Jońskie, Adriatyckie, Egejskie, Marmara, Czarne, Azowskie, Kaspijskie

Zatoki: Botnicka, Ryska, Fińska, Gdańska, Pucka, Biskajska

Cieśniny i kanały: Kattegat, Skagerrak, Kaletańska, Gibraltarska, Dardanele, Bosfor, Kanał La Manche

Wyspy: Nowa Ziemia, Svalbard, Islandia, Owczce, Szetlandy, Wielka Brytania, Irlandia, Azory, Zelandia, Bornholm, Gotlandia, Baleary (Majorka, Ibiza, Minorka), Korsyka, Sardynia, Sycylia, Kreta, Cypr

Rzeki: Peczora, Dźwina, Niemen, Wołga, Don, Dniepr, Dniestr, Dunaj, Pad, Ebro, Gwadalkiwir, Gwadiana, Tag, Duero, Loara, Sekwana, Moza, Ren, Łaba, Odra, Wisła, Rodan, Tamiza

Jeiora: Wener, Wetter, Ładoga, Onega, Bodeńskie, Genewskie, Balaton, Zbiornik Wołgogradzki, Zbiornik Kujbyszewski, Zbiornik Rybiński

Przylądki: Północny, Roca, Matapan

AZJA

Niziny: Zachodniosyberyjska, Mandzurska, Chińska, Gangesu, Indusu, Mezopotamska, Turańska

Wyżyny: Środkowsyberyjska, Pogórze Kazachskie, Irańska, Tybet, Mongolska, Dekan

Góry: Wierchojańskie, Wielki Chingan, Jabłonowe, Sajany, Ałtaj, Tien - Szan, Kunlun, Pamir, Hindukusz, Karakorum, Himalaje, Zagros, Elburs, Kaukaz

Pustynie: Gobi, Kara-kum, Kyzyl-kum, Wielki Nefud, Mały Nefud, Rub al Chali, Takla Makan, Wielka Pustynia Słona

Kotliny: Dzungarska, Kaszgarska, Turańska

Jeziora: Bajkał, Bałchasz, Aralskie, Kaspijskie

Rzeki: Ob z Irtyszem, Jenisej z Angarą, Lena, Kołyma, Indygirka, Amur, Huanghe (Rzeka Żółta), Jangcy, Mekong, Ganges, Brahmaputra, Indus, Tygrys, Eufrat, Amu-daria, Syr-daria

Półwyspy: Jamał, Czukocki, Kamczatka, Koreański, Indochiński, Malajski, Indyjski, Azja Mniejsza, Arabski

Przylądki: Czeluskin, Baba.

Wyspy: Kuryle, Sachalin, Hokkaido, Honsiu, Sikoku, Kiusiu, Riukiu, Tajwan, Filipiny, Sumatra, Jawa, Borneo, Celebes, Archipelag Malajski, Cejlon, Malediwy

Morza: Karskie, Łaptiewów, Czukockie, Beringa, Ochockie, Japońskie, Żółte, Wschodniochińskie, Południowochińskie, Sulu, Celebes, Banda, Jawajskie, Arabskie, Czerwone

Zatoki: Bengalska, Perska, Adeńska

Cieśniny: Beringa, Malakka, Ormuz, Bab – el – Mandab

AFRYKA

Wyżyny i płaskowyże: Somalijska, Abisyńska, Wschodnio - Afrykańska

Góry i wulkany: Atlas, Przylądkowe, Smocze, Kilimandżaro

Pustynie: Sahara, Pustynia Libijska, Namib

Kotliny: Czadu, Konga, Kalahari

Krainy: Wielki Rów

Półwyspy: Somalijski

Przylądki: Biały, Hafun, Igielny, Dobrej Nadziei, Zielony

Jeziora: Czad, Zbiornik Nasera, Wiktorii, Tanganika, Niasa (=Malawi), Zb. Kariba

Rzeki: Nil, Senegal, Wolta, Niger, Kongo, Oranje, Limpopo, Zambezi

Zatoki: Gwinejska, Adeńska

Kanały: Mozambicki, Sueski

Wyspy i archipelagi: Madera, Kanaryjskie, Madagaskar, Wyspy Zielonego Przylądka

AMERYKA PÓŁNOCNA

Niziny: Hudsona, Atlantycka, Zatokowa, Niziny Wewnętrzne

Wyżyny, kotliny i płaskowyże: Wielka Kotlina, Kolorado, Wielkie Równiny

Pustynie: Mojave

Góry: Kordyliery, Brooksa, Alaska, Apallachy

Półwyspy: Alaska, Kalifornijski, Jukatan, Floryda, Labrador

Przylądki: Canaveral

Wyspy i archipelagi: Grenlandia, Św. Wawrzyńca, Wielkie Antyle, W-y Bahama, Małe Antyle, Bermudy, Ziemia Baffina

Rzeki: Jukon, Mackenzie, Kolumbia, Kolorado, Rio Grande, Colorado, Missisipi, Missouri, Św. Wawrzyńca

Jeziora: Wielkie Jezioro Niedźwiedzie, Wielkie Jezioro Niewolnicze, Górne, Huron, Erie, Ontario, Michigan

Krainy: Dolina Śmierci

Morza: Karaibskie, Beringa, Sargassowe, Baffina, Labradorские, Grenlandzkie, Beauforta

Zatoki: Alaska, Kalifornijska, Panamska, Meksykańska, Fundy, Św. Wawrzyńca, Hudsona

Cieśniny i kanały: Kanał Panamski

AMERYKA POŁUDNIOWA

Niziny i równiny: Amazonki, La Platy, Orinoko

Wyżyny i płaskowyże: Gujańska, Brazylijska, Patagońska

Góry: Andy

Krainy: Selvas, Pampa

Przylądki: Horn

Jeziora i solniska: Maracaibo, Titicaca

Rzeki: Orinoko, Amazonka, Parana, Paragwaj, Urugwaj

Wyspy i archipelagi: Falklandy (Malwiny), Ziemia Ognista, Galapagos

Cieśniny: Magellana, Drake'a i Kanał Panamski

AUSTRALIA I OCEANIA

Niziny: Wielki Basen Artezyjski (Nizina Środkowoaustralijska), Nullarbor

Wyżyny: Kimberley

Góry: Wielkie Góry Wododziałowe, Alpy Australijskie

Pustynie: Wielka Pustynia Piaszczysta, Wielka Pustynia Wiktorii, Pustynia Gibsona

Półwyspy: Ziemia Arnhema, Jork

Wyspy i archipelagi: Tasmania, Nowa Zelandia, Melanezja, Mikronezja, Polinezja

Przylądki: Północno - Zachodni

Rzeki: Murray, Darling

Jeziora: Eyre

Krainy: Wielka Rafa Koralowa

Morza: Timor, Arafura, Koralowe, Fidzi